Natur i staden

Handbok och beställningsunderlag för tio enkla, kostnadseffektiva åtgärder som gynnar biologisk mångfald

Varje åtgärd innehåller:
– inspiration och fakta
– beställningsunderlag och instruktion
– förslag på hur åtgärden kan kommmuniceras

Materialet kan användas av fastighetsägare, förskolor, skolor, bostadsrättsföreningar och privatpersoner.

Gör gården till en plats där alla trivs!

Foto: Gugge Selander, MKB

SKÅNE

Hållbar Utveckling Skåne

Stena Fastigheter

MKB FASTIGHETS AB

HSB – där möjligheterna bor

LUNDS KOMMUN

Biologisk mångfald är ett komplext område där lokala förutsättningar spelar stor roll och det sällan finns en enda rätt lösning. Rekommendationerna i materialet bygger på kunskap och erfarenheter från våren 2026. Ny forskning och nya metoder kan innebära att innehållet uppdateras över tid.

Materialet har tagits fram inom projektet Natur i staden, ett samarbete mellan Hållbar Utveckling Skåne, Stena Fastigheter, HSB Fastigheter, MKB Fastighets AB och Lunds kommun. Projektet har finansierats av Region Skånes miljövårdsfond och bygger på erfarenheter från tidigare projekt där åtgärderna visat positiva effekter för biologisk mångfald.

Sprid gärna materialet, men ange källa. Pdf-version finns att ladda ner på hutskane.se/natur-i-staden/.

Så fungerar materialet

Materialet är utformat för att kunna användas genom hela processen – från att välja en åtgärd till att beställa den, genomföra den och informera om varför den finns. Målet är att sänka tröskeln från idé till genomförande genom att samla allt som behövs för varje åtgärd på ett ställe. Varje åtgärd består av två sidor.

Första sidan hjälper dig att välja rätt åtgärd. Den innehåller information om varför åtgärden är viktig, förslag på placering och en färdig kommunikationstext som kan anpassas till skyltar, intranät, nyhetsbrev eller annan information.

Andra sidan innehåller ett färdigt beställningsunderlag med arbetsbeskrivning, material, krav och skötsel som kan användas vid genomförandet.

Natur i staden

Åtgärder

1. Odlingslådor
2. Minifruktträdgård
3. Äng
4. Fågelholk
5. Insektshotell
6. Sandhög
7. Högstubbe
8. Stockar
9. Faunadepå
10. Lövinsamling

Varför gör vi åtgärder för biologisk mångfald?

Biologisk mångfald i städer är viktig för både naturen och människan. Växter, insekter och andra djur bidrar till ekosystemtjänster som pollinering, nedbrytning och naturlig skadedjurskontroll. Gröna och levande miljöer kan öka trivseln, stärka den sociala tryggheten och bidra till bättre lokalklimat, till exempel genom att dämpa värme och ta upp vatten vid skyfall.

I urbana miljöer har många naturliga livsmiljöer försvunnit eller fragmenterats. Därför kan även mycket små insatser, som de som beskrivs i detta material, göra stor skillnad. Genom att skapa, förstärka och bevara livsmiljöer kan fler arter hitta föda, skydd och platser att fortplanta sig på.

Värna redan befintliga värden

Biologisk mångfald gynnas av variation och tid. När åtgärder genomförs är det viktigt att ta hänsyn till sådant som redan finns. Befintliga träd, buskar och markmiljöer kan redan vara viktiga livsmiljöer, och ofta är det bättre att bevara och förstärka än att ersätta.

Gamla, stora och ihåliga träd är särskilt värdefulla eftersom de kan innehålla håligheter, död ved och strukturer som många arter är beroende av. Sådana träd tar mycket lång tid att utveckla och kan inte ersättas genom nyplantering på kort sikt. Det ta också tid för växter och djur att etablera sig, och effekterna av åtgärderna blir ofta större ju längre de får finnas kvar.

Variation i miljön är viktig, både på marken och i höjdled. Trädens kronor är viktiga livsmiljöer för många arter, och även fasader kan bidra genom till exempel klätterväxter eller andra strukturer. Många djur är känsliga för störning under vissa perioder. Under våren och sommaren häckar fåglar i buskar och träd, och beskärning under denna tid kan förstöra bon och störa häckningen. Därför bör beskärning undvikas under häckningstiden, som vanligtvis räknas från 15 mars till 15 augusti.

”Ostädade” miljöer med variation i växtlighet och struktur skapar bättre förutsättningar för många arter – tänk på att alla ytor inte behöver vara prydliga eller likadana.

Tänk på belysningen

Belysning är en faktor som ofta påverkar djurlivet mer än man tänker på. Ljusföroreningar – det vill säga för stark, felriktad eller onödig belysning – kan störa både djur och växter. Många arter är anpassade till växlingen mellan ljus och mörker, och i takt med att städer blir allt mer upplysta blir mörker en bristvara. Insekter kan attraheras till ljuskällor på långt håll, vilket gör dem mer utsatta och stör deras naturliga beteenden. Fåglar kan få störd dygnsrytm och fladdermöss kan undvika upplysta områden. Många arter använder mörkret för att hitta föda, förflytta sig, föröka sig och söka skydd.

Därför är det viktigt att använda belysning med eftertanke. Belysningen bör anpassas efter behov och begränsas till det som krävs för trygghet och orientering. Genom att rikta ljus nedåt, undvika att lysa upp vegetation och använda varmare eller svagare ljus kan påverkan på djurlivet minska. Även styrning med timer eller rörelsesensor kan bidra till att minska onödig belysning.

Skapa tillgång till vatten

I urbana miljöer kan tillgången till vatten vara begränsad. Många insekter, fåglar och andra djur behöver vatten för att överleva, särskilt under varma och torra perioder. Samtidigt saknas ofta naturliga vattenmiljöer som pölar, diken och små vattensamlingar i staden.

Även små mängder vatten kan göra stor skillnad. Fågelbad, grunda skålar eller små vattenytor kan ge viktiga resurser för både insekter och andra djur. För att fungera bra bör vattnet vara grunt eller kompletteras med stenar, pinnar eller växter så att djur kan landa och ta sig upp. Att tillföra vatten kan också bidra till att skapa fler livsmiljöer och öka aktiviteten i området, särskilt under torra perioder.

Natur i staden

Planera för vattenbrist

Planera gärna för att kunna använda dagvatten eller uppsamlat regnvatten till vattning istället för dricksvatten. Genom att samla vatten i tunnor eller leda vatten till planteringar kan växter få bättre förutsättningar även under torra perioder. Det är också bra att välja tåliga växter och skapa miljöer som hjälper marken att behålla fukt, till exempel genom marktäckning och varierad växtlighet.

Praktiskt att tänka på

Vissa praktiska förutsättningar gäller oavsett vilken åtgärd som genomförs. Den här typen av information behöver alltid tydliggöras inför genomförande.

- Allt arbete ska ske utan att köra på grönytor
- Parkering är bara tillåten på anvisade platser
- Placering och utförande ska godkännas av beställaren innan start
- Använd bara naturliga och giftfria material

Kort checklista

- ☐ Beskär inte träd och buskar under häckningstid (15 mars–15 augusti)
- ☐ Bevara om möjligt gamla, stora ihåliga träd
- ☐ Säkerställ tillgång till vatten, till exempel genom små vattenkällor
- ☐ Använd belysning med eftertanke och undvik att lysa upp vegetation
- ☐ Bevara och förstärk befintliga miljöer istället för att ersätta
- ☐ Låt variation och tid bidra till ökad biologisk mångfald
- ☐ Klipp inte vårens första maskrosor, de är viktig föda för de nyvakna pollinatörerna
- ☐ Låt löv ligga kvar över vintern. Många insekter, småkryp och igelkottar använder dem som skydd och övervintringsplats.
- ☐ Vänta med större vårstädning tills dygnstemperaturen ligger stabilt över cirka 10 grader, så att övervintrande insekter hinner vakna och lämna sina gömställen.

Så fungerar materialet

Materialet är utformat för att kunna användas genom hela processen – från att välja en åtgärd till att beställa den, genomföra den och informera om varför den finns. Målet är att sänka tröskeln från idé till genomförande genom att samla allt som behövs för varje åtgärd på ett ställe.

Varje åtgärd består av två sidor.

Första sidan hjälper dig att välja rätt åtgärd. Den innehåller information om varför åtgärden är viktig, förslag på placering och en färdig kommunikationstext som kan anpassas till skyltar, intranät, nyhetsbrev eller annan information.

Andra sidan innehåller ett färdigt beställningsunderlag med arbetsbeskrivning, material, krav och skötsel som kan användas vid genomförandet.

1 Odlingslådor

Odla för livet!

Nektar och pollen är en viktig näringskälla för många insektsarter, men kan vara svår att hitta i urbana miljöer. Olika grödor lockar olika pollinatörer beroende på till exempel doft, färg och blommans form. Genom att plantera olika grödor i odlingslådor kan insekter få tillgång till pollen och nektar under en stor del av säsongen, samtidigt som många arter gynnas.

En odlingslåda har ofta en lång odlingssäsong eftersom jorden värms upp snabbt, och ogrästillväxten är ofta mindre. Odlingslådor kan användas för att odla kryddor och andra grödor som kan delas av boende, vilket kan bidra till gemenskap och social hållbarhet.

Läs mer om odlingslådor

Blombesökande insekter i Sverige (Naturvårdsverket 2024)
https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/pollinering/vilda-pollinatorer-och-pollinering/blombesokande-insekter-i-sverige/

Gör din trädgård pollinatörsvänlig (WWF u.å.)
https://www.wwf.se/biologisk-mangfald/pollinering/pollinatorsvanlig-tradgard/

Så fixar du en hållbar odlingslåda (Sveriges Natur 2024)
https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/sa-fixar-du-en-hallbar-odlingslada/

Passar åtgärden på gården?

- Halvsoligt och vindskyddat läge
- Tillgång till vatten i närheten, helst regnvatten/dagvatten. Annars via vattenutkast eller vattentunnor
- Lådor kan med fördel höjas upp något för att bli mer synliga och tillgängliga

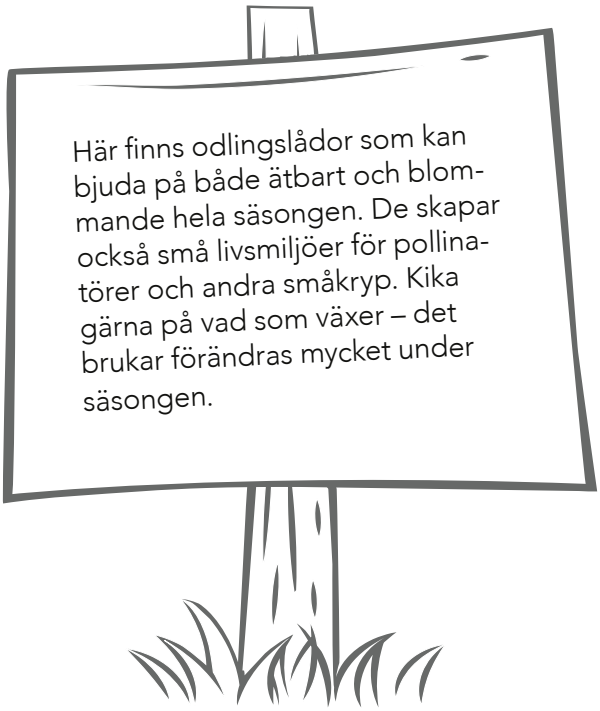

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Odlingslådor

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Odlingslådor möjliggör odling på platser där marken annars är svår att använda, och kan utformas med olika jorddjup beroende på vad som ska odlas. De kan planteras med både ätbara växter och blommande arter som ger pollen och nektar under säsongen.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Bestäm lämplig plats för odlingslådorna (gärna med karta)
- ☐ Säkerställ tillgång till vatten i närheten, till exempel via vattenutkast eller möjlighet till uppsamling i vattentunnor
- ☐ Tydliggör för boende hur odlingen ska användas, vem som ansvarar för lådorna och vad som händer om de inte tas om hand

Arbetsbeskrivning

- ☐ Placera odlingslådor enligt plan
- ☐ Djup ska anpassas efter odlingstyp
  – Kryddor: cirka 20 cm
  – Rotfrukter: cirka 40 cm
  – Buskar och perenner: cirka 60 cm
- ☐ Djupare odlingslådor hjälper jorden att hålla fukt bättre
- ☐ Använd pallkragar eller bygg odlingslådor av hållbart trävirke, som asp eller lärk med mått ca 80×120 cm
- ☐ Montera lådan med reglar i hörnen
- ☐ Skruva fast lång- och kortsidor i reglarna
- ☐ Botten ska vara genomsläpplig, till exempel med kartong eller tidningspapper så att maskar kan ta sig in
- ☐ Vid förorenad mark ska täckduk användas mellan mark och jord
- ☐ Använd träpall med täckduk som underlag vid placering på asfalt eller betong
- ☐ Fyll lådorna med torvfri jord (en pallkrage rymmer cirka 190 liter jord)

Krav

- Använd bara naturliga och giftfria material
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan montering

Material

- Obehandlat trävirke och obehandlade reglar
- Skruv
- Torvfri odlingsjord
- Tidningspapper eller kartong
- Täckduk vid behov
- Obehandlad träpall vid behov

Skötsel

- Vattna regelbundet
- Tillför organisk gödsel (pelleterad hönsgödsel, kogödsel eller komposte)
- Fyll på jord vid behov
- Rensa ogräs
- Skydda grödorna med nät eller stängsel vid behov
- Låt gärna kryddor gå i blom för att gynna pollinering och spridning
- Byt gärna plats på grödorna varje år för att minska risken för sjukdomar och jordtrötthet

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

2 Minifruktträdgård

Plantera framtidens skördar!

Trädgårdar i urbana miljöer är en viktig tillgång för insekter, fåglar och andra djur. Fruktträd och bärbuskar erbjuder pollen och nektar under blomningen och blir senare föda för både djur och boende.

Träd bidrar också med flera ekosystemtjänster. De ger skugga, minskar värme, skapar livsmiljöer och hjälper till att hantera dagvatten. Fruktträd finns i olika storlekar, är ofta lättskötta och passar på många typer av gårdar. Genom att kombinera träd och buskar med olika blomningstider kan den biologiska mångfalden stärkas ytterligare.

Skörd av frukt kan bidra till gemenskap, till exempel genom gemensam skörd och förädling. Att ta tillvara på fallfrukt, exempelvis genom kompostering, kan stärka lokala kretslopp och engagemang kring platsen.

Läs mer om fruktträdgårdar

Receptsamling för biologisk mångfald i parker och trädgårdar (Länsstyrelsen 2022)
https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2022/receptsamling-for-biologisk-mangfald-i-parker-och-tradgardar.html

Plantera prydnadsträd – gör så här (Blomsterlandet u.å.)
https://www.blomsterlandet.se/tips-rad/tradgard/prydnadsbuskar-och-trad/plantera-prydnadstrad-gor-sa-har/

Gör din trädgård pollinatörsvänlig (WWF u.å.)
https://www.wwf.se/biologisk-mangfald/pollinering/pollinatorsvanlig-tradgard/

Passar åtgärden på gården?

- Soligt läge, västra och södra delar av gårdar har oftast mest sol
- Väldränerad jord
- Placera i grupp eller vid vägg eller häck för lä
- Trädrader kan utformas vågigt för att skapa mer lä och hålla kvar värme vilket gynnar insekter
- Cirka 3–6 meter mellan träd beroende på sort
- Minst cirka 2 meter från tomtgräns för träd och cirka 60 cm för buskar

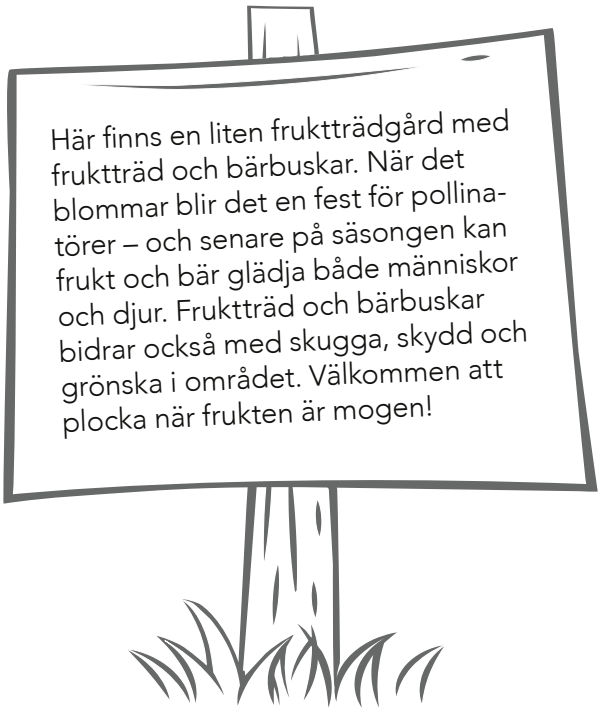

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Minifruktträdgård

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Fruktträd och bärbuskar planteras tillsammans för att skapa en varierad miljö. Genom att kombinera arter med olika blomningstid kan pollen, nektar och frukt finnas tillgängligt för olika arter under en stor del av säsongen.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Kontrollera jordkvaliteten – säkerställ att den är lämplig för ätbara växter.
- ☐ Kontrollera ledningsdragningar där grävning planeras.
- ☐ Planera placering med hjälp av karta och fastställ planteringspunkter.
- ☐ Välj växter ur rekommenderad växtlista (självfertila växter passar små ytor).

Arbetsbeskrivning

- ☐ Plantera på våren eller hösten.
- ☐ Gräv planteringsgrop 60 cm djup och 80 cm bred för träd och 40×40 cm för bärbuskar.
- ☐ Luckra upp jorden i gropens sidor.
- ☐ Blanda befintlig jord med kompost eller planteringsjord.
- ☐ Stötta träd med en påle eller tre pålar i triangelform. Pålarna ska vara låga så att trädet kan röra sig och utveckla starka rötter.
- ☐ Uppbindning görs med nedbrytbart naturmaterial.
- ☐ Vattna rikligt efter plantering och under kommande säsong.

Krav

- Växtval ska följa rekommenderad växtlista för att undvika invasiva eller icke-inhemska arter.
- Använd bara giftfria och naturliga material.
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan installation.

Material

- Trädplantor eller buskar
- Kompost eller planteringsjord
- Pålar i obehandlat trä
- Band av naturmaterial, till exempel juterep eller kokossnöre

Skötsel

- Regelbunden vattning de första två åren.
- Stödvattning vid torka.
- Beskär sjuka, skadade eller korsande grenar.
- Beskär inte för hårt under de första åren. På unga träd sparas 3–4 välriktade grenar och en tydlig topp.
- Grenarna kortas till två tredjedelar och toppen bör vara 20–30 cm högre.
- Uppbindningen tas bort efter cirka 2–3 år.
- Ha en plan för fallfrukt. Plocka regelbundet på gemensamma ytor. Frukten kan användas till must, sylt eller kompost och bidra till gemenskap. Samtidigt är fallfrukt värdefull för jordhälsa och som föda för insekter och djur, till exempel höstaktiva fjärilar som amiralfjäril. Låt därför gärna en del ligga kvar på utvalda platser där det är möjligt.

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

3 Äng

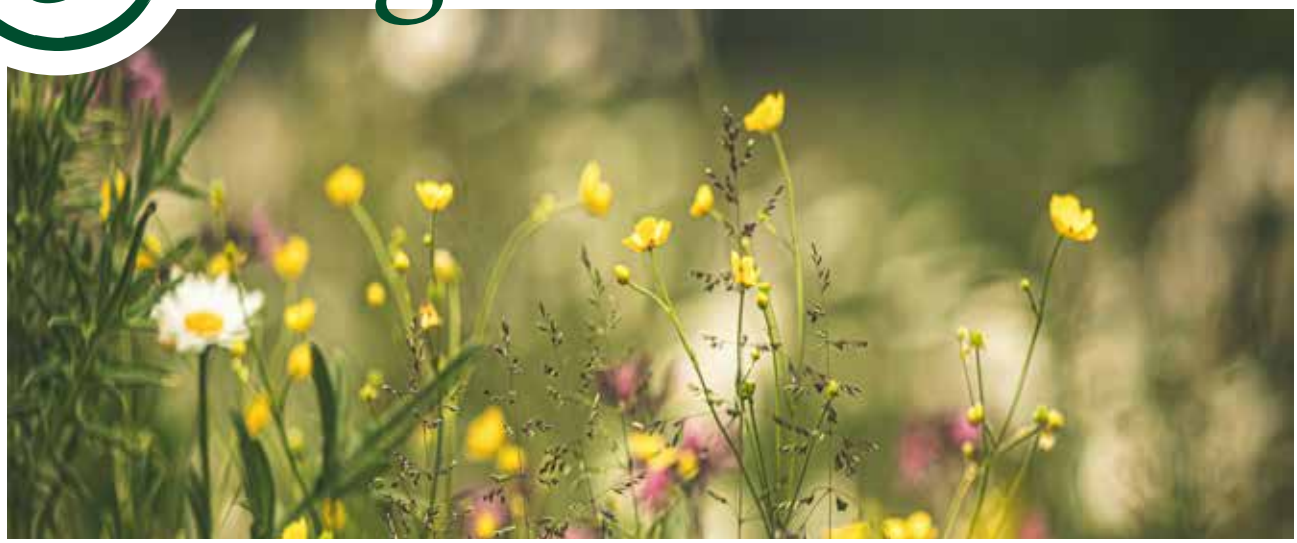

Fram för fler ängar!

Ängar har hög artrikedom och är viktiga livsmiljöer för många pollinatörer och andra insekter. Den näringsfattiga jorden gör att ingen växtart tar över, vilket skapar förutsättningar för stor variation av växter och djur. Ängar innehåller ofta olika mikroklimat där många arter kan trivas och hitta föda, skydd och boplatser.

I Sverige finns mycket lite ängsmark kvar. Därför är det viktigt att skapa ängsmiljöer även i städer. Att låta gräs växa på näringsfattig jord och så in ängsväxter utvecklar nya ängar över tid. Ängar kan anläggas även på mindre ytor eller i odlingslådor.

För att bevara artrikedomen behöver ängen slås regelbundet – ofta när den fortfarande är grön och blommande, mellan slutet av juli och augusti beroende på plats och växtlighet. För sen slåtter gynnar gräs på bekostnad av blommande örter. Vid kraftig återväxt kan en andra slåtter behövas under hösten.

Läs mer om ängar

Vildängar (WWF 2025)
https://www.wwf.se/biologisk-mangfald/pollinering/vildangar/

Receptsamling för biologisk mångfald i parker och trädgårdar (Länsstyrelsen 2022)
https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2022/receptsamling-for-biologisk-mangfald-i-parker-och-tradgardar.html

Passar åtgärden på gården?

- Soligt läge
- Gärna på mager jord som inte har behandlats med gödsel
- Om jorden är näringsrik kan det översta lagret, cirka 10–20 cm, grävas bort och ersättas med sand.

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Äng

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Ängsytor anläggs genom att skapa förutsättningar för blommande växter att etablera sig på näringsfattig mark. Genom återkommande slåtter och bortförsel av växtmaterial hålls näringsnivåerna nere, vilket gynnar många olika blommande örter framför snabbväxande gräs.

När ängen slås är det bra om höet får ligga kvar någon eller några dagar innan det förs bort, så att frön hinner mogna och falla till marken. Många ängsväxter är fleråriga och kan därför finnas kvar även om alla växter inte hinner sätta frö varje år.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Rita ut lämpligt område och dess storlek på karta
- ☐ Mät ut exakt område (gärna med mäthjul) och eventuella passager vid större ytor

Arbetsbeskrivning

- ☐ Anlägg ängsyta i soligt läge
- ☐ Ytan bör ha näringsfattig jord
- ☐ Om jorden är näringsrik ska cirka 10–20 cm av det översta jordlagret tas bort
- ☐ Komplettera vid behov med sand för att magra jorden
- ☐ Ta bort befintligt gräs vid anläggning på gräsmatta
- ☐ Så ängsfrö i bar jord i augusti–september eller på våren
- ☐ Använd växtarter från rekommenderad växtlista för ängar och fröblandningar som innehåller fleråriga ängsväxter

Krav

- Följ den rekommenderade växtlistan för att undvika invasiva eller icke-inhemska arter
- Allt arbete ska ske utan att köra på grönytor
- Använd naturliga och giftfria material
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan installation

Material

- Sand
- Lie eller annat redskap för slåtter
- Frön för ängsblommor

Skötsel

- Slå ängen minst en gång per år i slutet av juli–augusti beroende på växtlighet och lokala förhållanden. Ängen bör slås medan den är grön och blommande för att gynna örter framför gräs
- Låt materialet ligga kvar i 1–2 dagar innan det förs bort så att frön hinner falla av
- För bort växtmaterialet efter slåtter för att behålla marken näringsfattig
- Vid kraftig återväxt kan en andra slåtter behövas i september–oktober
- Vegetationen bör vara låg inför våren så att ljus når ängsväxternas bladrosetter
- Räfsa bort löv och kvistar på våren (fagning), eftersom ett tjockt lager organiskt material kan missgynna ängsväxter
- I övrigt bör ängen få utvecklas ostört

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

4 Fågelholk

Ge fåglarna ett hem!

I Sverige häckar omkring 245 olika fågelarter och 26% av dessa är rödlistade. I urbana miljöer kan det vara svårt för fåglar att hitta naturliga boplatser i håligheter i träd. Fåglar bidrar till biologisk mångfald genom fröspridning.

Olika fågelarter trivs på olika platser beroende på miljö och tillgång till föda. Se därför över vilka arter som finns i området, eller vilka arter som kan förväntas trivas där innan ni väljer typ av fågelholk.

Läs mer om fågelholkar

Receptsamling för biologisk mångfald i parker och trädgårdar. (Länsstyrelsen 2022)
https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2022/receptsamling-for-biologisk-mangfald-i-parker-och-tradgardar.html

Bygga fågelholk – mått och ritningar (Naturskyddsföreningen 2025)
https://www.naturskyddsforeningen.se/skola/bygga-fagelholk-matt-och-ritningar/?gad_source=1&gad_campaignid=22154678133&gbraid=0AAAAD3o19F6p-Djm_oatiOFwf5di3MN39&gclid=CjwKCAiAwqHIBhAEEiwAx9cTeS7E2ABJrK9neBNjj_YRQbPeuxNaNwclP3UQBaxAmmsieVPvL24xKRoCqmsQAvD_BwE

Hur går det för Sveriges fåglar? (SLU 2025)
https://www.slu.se/artdatabanken/arter-och-natur/artiklar/hur-gar-det-for-sveriges-faglar/

Passar åtgärden på gården?

- Mindre soligt läge, holken kan annars bli för varm
- 2–5 meter upp
- Åtkomlig placering så att holken kan tömmas på bomaterial
- Minst 30 meter från andra holkar. Detta gäller inte gråsparv, stare och pilfink som kan bo i samma revir

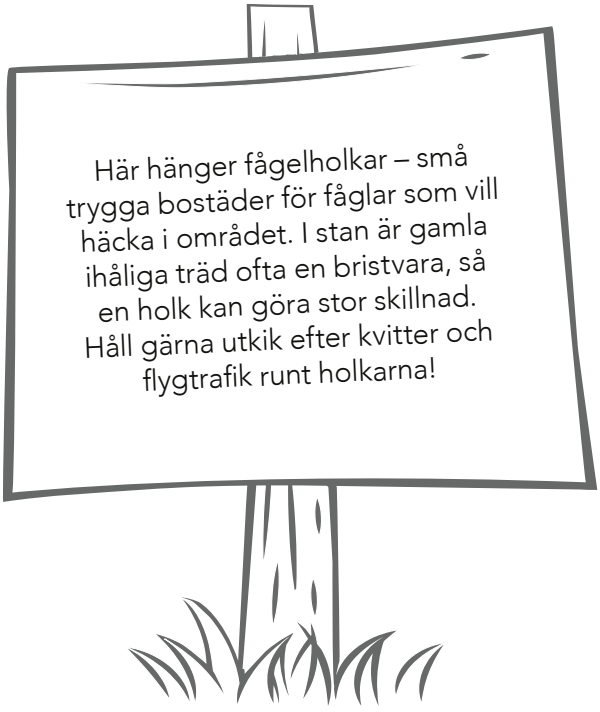

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Fågelholk

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Fågelholkar anpassas efter den fågelart som ska använda dem. Storlek på holk och ingångshål varierar därför mellan arter. Använd gärna etablerade riktlinjer, till exempel Naturskyddsföreningens mått för olika arter.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Välj vilken art holken ska anpassas för
- ☐ Bestäm och märk ut placering (höjd, väderstreck/läge) och säkerställ att placeringen är åtkomlig för rensning

Arbetsbeskrivning

- ☐ Tillverka fågelholk i obehandlat, ohyvlat trä anpassad efter vald fågelart
- ☐ Anpassa storlek på holk och diameter på ingångshål efter art enligt etablerade riktlinjer
- ☐ Borra ingångshålet något snett uppåt så minskar risken att regnvatten samlas i holken
- ☐ Avstånd mellan ingångshål och botten ska vara minst cirka 20 cm
- ☐ Förse ingångshålet med hackspettsskydd
- ☐ Holken ska kunna öppnas för rensning, exempelvis genom öppningsbar framsida eller tak
- ☐ Montera holken 2–5 meter upp i träd
- ☐ Placera holken i läge som inte utsätts för stark sol
- ☐ Holken ska monteras så att den är åtkomlig för framtida skötsel
- ☐ Fäst holken i trädet med aluminiumspik
- ☐ Uppsättning ska ske utan att trädet skadas

Krav

- Använd aluminiumspik
- Använd inte tryckimpregnerat trä
- Använd endast ohyvlat och obehandlat trä
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan installation
- Uppsättning ska ske utan att trädet skadas
- Rep eller liknande får inte fästas runt stammen, eftersom det kan skada trädet, hämma tillväxten och påverka transporten av näring och vatten

Material

- Obehandlat, ohyvlat trä
- Trälim och spik för montering samt borrmaskin för ingångshål
- Hackspettsskydd
- Aluminiumspik för uppsättning

Skötsel

Rensa holken från gammalt bomaterial på hösten eller tidigt på våren

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

5 Insektshotell

Bygg för pollinatörer!

Insekter som humlor, bin, fjärilar och nyckelpigor är viktiga i ekosystemet. De pollinerar växter, hjälper till att hålla efter skadeinsekter och är en viktig del av näringskedjan. När landskapet förändras och variationen i växtlighet minskar, försvinner många av deras naturliga livsmiljöer och boplatser. Många vilda bin är så kallade solitärbin, vilket innebär att varje hona bygger och sköter sitt bo själv i håligheter som fylls med ägg och pollen. Bekämpningsmedel kan skada insekterna direkt och minska tillgången på blommor och andra resurser. Insektshotell kan ge vissa arter en skyddad plats att leva och föröka sig i.

Det finns parasitsteklar som lägger ägg i bon där deras larver utvecklas på bekostnad av andra insekter. I naturen är boplatser spridda, vilket begränsar spridningen. Genom att sätta upp flera mindre insektshotell istället för ett stort efterliknas dessa förhållanden och risken för obalans mellan arterna minskar.

Läs mer om insektshotell

Bygg ett bihotell (WWF 2025)
https://www.wwf.se/biologisk-mangfald/bygg-bihotell/

Hjälp bina med ett vildbihotell (Naturskyddsföreningen 2023)
https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/hjalp-bina-med-ett-vildbihotell/

Passar åtgärden på gården?

- Soligt läge
- Skyddat från regn och vind
- Minst 50 cm över marken

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Insektshotell

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Insektshotell består av en ram som fylls med olika naturmaterial där insekter kan lägga ägg, övervintra och söka skydd. Variation i material gör att olika arter gynnas.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Bestäm och märk ut placering
- ☐ Säkerställ närhet till växter som ger pollen och nektar

Arbetsbeskrivning

- ☐ Bygg insektshotell med stabil ram av obehandlat trä och ett skyddande tak
- ☐ Borra hål i träbitar, helst av lövträ. Mindre hål på cirka 2–6 mm bör vara vanligast, men kompletteras med större hål upp till cirka 10–12 mm. Hålen bör vara minst cirka 10 cm djupa, ha släta kanter och borras med en vass borr för att undvika flisor
- ☐ Fyll hotellet med olika naturmaterial såsom ihåliga växtstjälkar, träbitar med borrade hål, bamburör, kottar och halm
- ☐ Placera insektshotellet i soligt läge, skyddat från regn och vind
- ☐ Montera insektshotellet minst cirka 50 cm över marken för att skydda från markfukt
- ☐ Fäst hotellet stabilt så att det inte rör sig i vind

Krav

- Använd bara naturliga och giftfria material
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan montering

Material

- Obehandlat trä
- Bambu
- Ihåliga växtstjälkar som vass, fläder, hallon eller björnbär
- Träbitar med borrade hål
- Kottar och halm

Skötsel

- Kontrollera hotellet årligen
- Byt ut skadade eller mögliga material vid behov
- Byt ut material som inte blir använt mot annat material
- I övrigt bör insektshotellet stå ostört
- Efter några år kan större delar av materialet behöva bytas ut

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

6 Sandhög

Mer sand åt bina!

Det finns ungefär 260 arter av solitärbin i Sverige och cirka 70% av dessa bygger sina bon i öppen sandmark. En sandhög bidrar till att bevara hotade sandlevande arter då naturliga sandmiljöer nästan försvunnit ur landskapet. Här ges vildbin, steklar och skalbaggar en plats att gräva bon, lägga ägg och förpuppas. Det är en skyddad miljö som stärker den lokala biologiska mångfalden genom att ge förutsättningar för nästa generation insekter att utvecklas.

Läs mer om sandmiljöer

Receptsamling för biologisk mångfald i parker och trädgårdar (Länsstyrelsen 2022)
https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2022/receptsamling-for-biologisk-mangfald-i-parker-och-tradgardar.html

Skapa en sandbädd för vilda bin (Naturskyddsföreningen 2025)
https://www.naturskyddsforeningen.se/skola/skapa-en-sandbadd-for-vilda-bin/

Sandbädd i trädgården – för vildbin och växter (Natursidan 2023)
https://www.natursidan.se/guide/sandbadd-i-tradgarden-for-vildbin-och-vaxter/

Passar åtgärden på gården?

- Soligt och öppet läge så att de värms upp tidigt på morgonen och så snabbt som möjligt på våren
- Undvik skuggande träd och buskar
- Placera i lugn del av området
- Undvik placering nära lekplatser
- Tänk på helheten! En bra livsmiljö erbjuder mat, vatten och boplats i nära anslutning till varandra

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Sandhög

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Sandhögar efterliknar naturliga sandmiljöer där insekter kan gräva bon och utvecklas. Variation i lutning och exponering skapar olika mikroklimat som gynnar fler arter.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Bestäm och märk ut exakt placering (soligt/öppet, lugnt, ej nära lekplats)
- ☐ Bestäm om sandhögen behöver anläggas i upphöjd låda för att minska spridning

Arbetsbeskrivning

- ☐ Anlägg sandhög i öppet och solbelyst läge
- ☐ Placera högen på en lugn del av området där den får vara ostörd
- ☐ Sandhögen ska vara cirka 0,5–1,5 meter hög
- ☐ Ytan ska vara cirka 5–10 m² för att ge variation i mikroklimat
- ☐ Ta bort gräs och matjord innan sand läggs ut för att minska risken att växter snabbt etablerar sig
- ☐ Lägg ut sanden utan att packa den.
- ☐ Forma sandhögen med varierad lutning för att få både varmare och svalare zoner i sanden. Släta ytor och branta partier passar olika arters behov
- ☐ Sandhögar kan vid behov anläggas i upphöjda lådor

Krav

- Placera inte sandhögen i fuktig eller skuggig miljö
- Använd tvättad och ogödslad sandlådesand eller liknande natursand där de flesta kornen är finkorniga och storleken vanligtvis inte överstiger cirka 4 mm.
- Sanden ska vara fri från jordblandning för att undvika växtetablering och säkerställa en lös och näringsfattig miljö
- En näringsfattig miljö är viktig för att minska växtkonkurrens
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan anläggning

Material

- Sandlådesand, tvättad och ogödslad

Skötsel

- Ta bort gräs och annan vegetation som täcker sanden minst en gång per år
- Fyll på med mer sand om ytan eroderar eller växer igen
- Utbytt sand från sandlådor kan med fördel återanvändas för att anlägga sandhögar

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

7 Högstubbe

Låt trädet leva vidare!

Död ved är en av de viktigaste livsmiljöerna för biologisk mångfald i Sverige.

Omkring en fjärdedel av alla skogslevande arter är beroende av död ved under någon del av sin livscykel, bland annat insekter, svampar, lavar, mossor och hålhäckande fåglar. I urbana miljöer är död ved ofta en bristvara. Genom att skapa högstubbar kan viktiga livsmiljöer återskapas även i stadsmiljö.

Olika trädslag bryts ner i olika takt och gynnar olika artgrupper. Inhemska lövträd som ek, sälg, asp och björk är ofta särskilt värdefulla för biologisk mångfald, men de flesta trädslag kan bidra med viktiga livsmiljöer. Så grova stammar som möjligt bör eftersträvas eftersom större dimensioner ger högre och mer långvarigt naturvärde. Som riktvärde rekommenderas minst cirka 20–30 cm stamdiameter där det är möjligt.

Läs mer om högstubbar

Högstubbar viktiga för solälskande insekter (Skogskunskap 2025)
https://www.skogskunskap.se/hansyn/naturhansyn/naturhansyn-gor-skillnad/hogstubbar-viktiga-for-solalskande-insekter/

Högstubbar och faunadepåer (Borlänge kommun 2025)
https://www.borlange.se/bygga-bo-och-miljo/skog-och-trad/hogstubbar-och-faunadepaer

Passar åtgärden på gården?

- Ytor där högstubben inte utgör en säkerhetsrisk
- Avstånd till gångstråk, lekplatser och vistelseytor
- Soligt eller halvskuggigt läge
- Gärna i anslutning till grönområden, träd eller annan naturmark
- Undvik träd nära byggnader, entréer eller annan känslig egendom

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Högstubbe

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Nedbrytningen i ett stående träd sker långsamt och skapar över tid viktiga livsmiljöer för vedlevande arter. Olika trädslag bryts ner i olika takt och gynnar olika artgrupper. Trädslag, dimensioner och läge påverkar därför vilka arter som använder högstubben.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Välj ut ett träd som ska bli högstubbe
- ☐ Säkerställ att trädets placering och skick är lämpligt ur säkerhetssynpunkt
- ☐ Bestäm ungefärlig höjd på stubben
- ☐ Säkerställ att åtgärden är förenlig med säkerhetskrav och platsens användning

Arbetsbeskrivning

- ☐ Välj ut lämpligt träd i samråd med beställaren
- ☐ Kapa trädet på cirka 2–4 meters höjd och lämna stubben stående
- ☐ Grenar och den fällda stamdelen kan, om utrymme och säkerhet tillåter, lämnas kvar på marken som faunadepå
- ☐ Stubben ska lämnas med ojämn snittyta för att underlätta nedbrytning
- ☐ Ingen efterbearbetning eller behandling av stubben ska ske
- ☐ Åtgärden ska utföras av fackkunnig personal med erfarenhet av trädfällning

Krav

- Ingen kemisk behandling, målning eller impregnering får förekomma
- Stubben ska lämnas stående och orörd över tid
- Åtgärden ska utföras på ett säkert sätt enligt gällande arbetsmiljökrav
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan utförande
- Högstubben får inte innebära risk för människor, byggnader eller annan egendom
- Vid behov kan säkerhetsbedömning göras inom ordinarie tillsyn

Material

Inga nya material tillförs.
Befintligt träd används.

Skötsel

Högstubben ska lämnas för fri utveckling och naturlig nedbrytning. Vid behov kan säkerhetsbedömning göras inom ordinarie tillsyn.

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

8 Stockar

Död ved är full av liv!

Stockar är viktiga för att öka den biologiska mångfalden då den döda veden skapar livsmiljöer för vedlevande arter. I Sverige är många arter beroende av död ved för sin överlevnad, och bristen på död ved är en av orsakerna till att många vedlevande arter är hotade. I urbana miljöer tas döda träd och ved ofta bort av säkerhets- eller ordningsskäl, vilket kraftigt minskar tillgången på livsmiljöer.

Genom att lämna eller aktivt placera ut stockar kan viktiga livsmiljöer skapas för insekter, svampar, mossor, lavar och även fåglar. Stockar bidrar också till en mer varierad och naturlik miljö och är en långsiktig åtgärd som utvecklar sitt ekologiska värde över tid i takt med att veden bryts ned.

Läs mer om död ved

Guide till död ved (Rikare trädgård 2023)
https://rikaretradgard.se/guide-till-dod-ved/

Död ved och varierad skog avgörande för hotade arter (SLU 2025)
https://www.slu.se/nyheter/2025/05/dod-ved-och-varierad-skog-avgorande-for-hotade-arter/

Passar åtgärden på gården?

- Soligt läge
- Gärna spridda i grupper om 3–5 stockar
- Gärna placerade direkt på marken
- Undvik placering i brant lutning eller där stockar riskera att rulla

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Stockar

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Stockar lämnas där de fälls eller placeras ut för att skapa död ved i miljön. Död ved är en viktig livsmiljö för många arter av insekter, svampar, mossor och fåglar. Placera stockarna i olika lägen för att gynna fler arter.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Bestäm antal och placering

Arbetsbeskrivning

- ☐ Placera ut stockar från fällda träd på lämplig plats
- ☐ Stockar ska läggas direkt på marken
- ☐ Placera stockar i grupper om cirka 3–5 stycken där det är möjligt
- ☐ Säkerställ att stockarna inte kan rulla iväg

Krav

- Stockarna ska förankras eller placeras så att de inte kan rulla iväg
- Om stockarna inte kommer från den egna platsen ska de komma från närområdet
- Placeringen ska ske varsamt för att undvika markskador
- Stockarna ska vara fria från impregnering, kemikalier och främmande material
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan installation

Material

- Stockar, helst från inhemska trädslag som ek, asp, björk, tall eller gran, gärna i varierad längd och diameter

Skötsel

- Kontrollera en gång per år att stockarna ligger stabilt och inte utgör en säkerhetsrisk. I övrigt ska stockarna lämnas orörda för att den naturliga nedbrytningsprocessen ska kunna fortgå.

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

9 Faunadepå

Småkrypens paradis!

En faunadepå som byggs av döda grenar och stammar efterliknar naturens livscykel med död ved och skapar livsmiljöer för många arter, som vedlevande skalbaggar, vildbin, mossor, svampar och igelkottar. När död ved städas bort minskar tillgången på sådana livsmiljöer.

Vedlevande skalbaggar är särskilt viktiga eftersom de bryter ner död ved och frigör näringsämnen. De skapar också livsmiljöer för andra arter genom att göra gångar och håligheter. I Sverige är mer än en fjärdedel av skalbaggsarterna beroende av ved. IUCN, den globala naturvårdsorganisationen som tar fram den internationella rödlistan, bedömer att 18% av de vedlevande skalbaggarna är hotade, och ytterligare 13% nära hotade.

Läs mer om faunadepåer

Bygg faunadepåer (Naturskyddsföreningen 2021)
https://www.naturskyddsforeningen.se/skola/bygg-faunadepaer/

Skogsägarskolan: Bygg en faunadepå och gynna biologisk mångfald – så gör du (Skogssällskapet 2021)
https://www.skogssallskapet.se/kunskapsbank/artiklar/2021-03-19-skogsagarskolan-anlagg-en-faunadepa-och-gynna-mangfalden---sa-gor-du.html

Passar åtgärden på gården?

- Solig eller skuggig plats, eftersom olika arter gynnas av olika lägen

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Faunadepå

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

En faunadepå byggs upp av död ved som staplas eller samlas i hög. Variation i träslag, storlek och nedbrytningsgrad kan skapa livsmiljöer för många olika arter över tid.

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Bestäm placering och (vid behov) storlek/höjd samt antal stödpålar

Arbetsbeskrivning

- ☐ Anlägg faunadepån genom att stapla döda grenar och trädstammar i hög
- ☐ Använd olika träslag för att gynna biologisk mångfald
- ☐ Stabilisera konstruktionen med obehandlade pålar
- ☐ Pålarna ska slås ner i marken för att säkra konstruktionen
- ☐ Placera depån på lämplig plats enligt plan
- ☐ Fyll på med ny död ved i samband med avverkning för att hålla miljön levande

Krav

- Faunadepån måste vara säkrad mot ras
- Använd endast giftfritt och naturligt material
- Placeringen ska godkännas av beställaren innan installation

Material

- Döda trädstammar, grenar och ved
- Obehandlade pålar för uppstöttning

Skötsel

- Fyll på faunadepån med nytt material var tredje till femte år
- Kontrollera att stöttningspålarna är stabila, eftersom naturligt trä bryts ner över tid

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

10 Lövinsamling

Låt löven stanna!

Fallna löv är viktiga livsmiljöer för insekter, fåglar och smådjur. Löv förbättrar jordens hälsa, minskar avrinning. De fungerar också som ett isolerande lager som jämnar ut temperaturen i jorden – svalare på sommaren och varmare på vintern. Genom att låta löv ligga kvar kan den biologiska mångfalden stärkas och stadsmiljön bli grönare och mer motståndskraftig.

Staket runt lövinsamlingar gör att löven inte blåser runt och sprids ut. Löv som blåst ner i till exempel källartrappor och andra oönskade områden samlas upp och läggs i lövinsamlingen. Detta sparar CO2-utsläpp transportkostnader eftersom löven inte behöver transporteras bort från fastigheten.

Läs mer om lövinsamling

Sveriges Natur
https://www.sverigesnatur.org/gron-guide/lat-loven-liga-kvar/

Svensk trädgård
https://svensktradgard.se/tradgardsrad/tradgardsradgivningen/biologiskt-mangfald/lovkompost/

Passar åtgärden på gården?

- Under träd där löven faller
- Cirka 3–4 meter från gångvägar för skräp inte ska slängas i dem
- Om det finns gräsmatta intill staketet ska det finnas plats för gräsklippare att komma fram
- Tänk på vindriktningen så att lövinsamlingen placeras där löven vanligen hamnar

Exempel på information om åtgärden.

Underlag för beställning

Åtgärd: Lövinsamling

Omfattning: .....

Placering. Ex enligt karta/bilaga A + följande platskrav: .....

Godkännande krävs innan start: Ja/Nej (vem): .....

När ska åtgärden utföras: .....

Instruktioner för genomförande

Lövytor skapas genom att avgränsa områden där löv får ligga kvar och brytas ner naturligt. Genom att samla löv på utvalda platser kan livsmiljöer skapas för insekter, smådjur och andra arter samtidigt som löv från gångytor kan tas till vara. Även gräsklipp kan läggas i lövinsamlingen..

Förarbete: beställarens beslut

- ☐ Planera placeringen av lövytorna med hjälp av karta
- ☐ Mät ut staketsträckor. Använd gärna ett mäthjul för att mäta antal meter, det underlättar både för beställare och entreprenör.
- ☐ Bestäm placering av igelkottspassager (var tionde meter) innan utförande

Arbetsbeskrivning

- ☐ Anlägg inhägnade ytor för lövinsamling under träd där löv naturligt faller
- ☐ Placera ytorna cirka 3–4 meter från gångvägar för att undvika skräp som slängs av förbipasserande
- ☐ Utforma staketlinjer med mjuka och naturliga former
- ☐ Sätt upp staket av kastanje- eller hasselstaket, cirka 30–60 cm högt
- ☐ Staketen ska slås ner direkt i marken.
- ☐ Var tionde meter ska det finnas passage för igelkott. Placering bestäms av beställaren

Krav

- Staketet ska vara stabilt förankrat med hjälp av staketstolpar
- Staketstolpar slås ner till samma höjd som staketet. Det inte är tillåtet att gräva hål först
- För att underlätta trimning så ska staketet inte gå hela vägen ner till marken
- Staket får inte skada trädrötter över 5 cm i diameter

Material

- 30–60 cm höga kastanje- eller hasselstaket

Skötsel

- Lövinsamlingen ska lämnas ostörd i så stor utsträckning som möjligt
- Löven ska inte packas hårt
- Löven ska inte läggas högre än att de stannar i lövinsamlingen vid kraftig blåst
- Löv som blåser ner i källartrappor och andra oönskade platser läggs i lövinsamlingen
- Insamlat gräsklipp kan också läggas i lövinsamlingen
- Kontrollera staketets skick vid behov och byt ut skadade delar

Natur i staden
Finansierat av Region Skånes miljövårdsfond

Natur i staden

Tio enkla och kostnadseffektiva åtgärder för biologisk mångfald.

Kunskap, inspiration och beställningsunderlag som fungerar både fastighetsägare, förskolor, skolor, bostadsrättsföreningar, privatpersoner och andra.

Gör gården till en plats där alla trivs!

Materialet har tagits fram inom projektet Natur i staden – ett samarbete mellan Hållbar Utveckling Skåne, Stena Fastigheter, HSB Fastigheter, MKB Fastighets AB och Lunds kommun. Projektet har finansierats av Region Skånes miljövårdsfond och bygger på erfarenheter från tidigare projekt där åtgärderna bevisat hade positiv effekt den biologiska mångfalden.

Biologisk mångfald är ett komplext område där lokala förutsättningar spelar stor roll. Det finns sällan en enda rätt lösning. Åtgärderna i detta dokument bygger på kunskap och erfarenheter från våren 2026 och kan komma att uppdateras när ny kunskap och nya metoder utvecklas.

Använd gärna materialet! Ange källan om du sprider det vidare. Pdf-fil finns att ladda ner på hutskane.se/natur-i-staden/